

POLITIKAI MUNKA A HADTÁPSZOLGÁLATBAN

Népforradalom — proletárforradalom

Forgács András ezredes

A magyar nép történelmének egyik legkiemelkedőbb és legjelentősebb évfordulója 1919. március 21., a Tanácsköztársaság kikiáltásának napja és egyben történelmünk egyik legdicsőbb időszakát képezik, az 1919-es Tanácsköztársaság eseményei. Az első proletárdiktatúra hősi napjai olyan időszakát jelentik történelmünknek, melyben a – nemzeti fejlődésünkért és a szocialista forradalom nemzetközi ügyéért küzdve – a nemzetközi haladás élvonalában harcolt népünk. Orosz osztálytestvéreinkkel együtt magasra emeltük a viláगतalakítás magasztos zászlaját.

E napokra emlékezve nemcsak a múlt nagyszerű eseményeit idézzük, hanem történelmünk nagyszerű korszakának jelenlegi életünkre, mai munkánkra kiható, hasznosítható tanulságait is elemezzük. Olyan tanulságok ezek, amelyek például szolgálhatnak a szocialista elmélet általános fejlődés vonatkozásában, és nemcsak hazánkban, hanem a nemzetközi munkásmozgalom egészét érintően is.

I.

Az első világháború eseményei minden vonatkozásban kiélezték az ellentéteket mind nemzetközi, mind hazai viszonylatban. Ezen ellentétek olyan méretűvé váltak, hogy megoldásuk csakis alapvető változásokkal, azaz a népek forradalmi harcával történhetett.

Katonai vonatkozásban az 1918 tavaszán indított német támadások nem jártak sikerrel, nem eredményezték a monarchia vezetőinek várakozásait. A központi hatalmak helyzete 1918 nyarán válságossá fordult. A súlyos katonai helyzet, kiegészülve a gazdasági, társadalmi, politikai nehézségekkel – de bátran mondhatjuk erkölcsi válsággal is – nyilvánvaló és befolyezett tényné tették a monarchia széthullását. Az Osztrák–Magyar Monarchia széthullásával, a független állam megteremtésének a feltételei is létrejöttek.

A magyar helyzetet elemezve mindenképpen egyik lényeges jellemzője viszonyainknak, hogy míg a környező országokban a nemzeti függetlenségért, az önálló állam megteremtéséért folyó harc a nemzeti burzsoázia vezetésével történt, addig Magyarországon a vezető osztályok körében – a monarchia széthullása után – mérhetetlen nagy tanácstalanság, bizonytalanság tapasztalható. A magyar vezető rétegek sehogyan sem tudtak az új körülményekhez igazodni, mégcsak egy – új helyzetnek megfelelő – kormány létrehozására is képtelenek

voltak. A környező országokban is törekedett a burzsoázia – a nemzeti törekvések előtérbe állításával, a nemzeti ellentétek kiélezésével, a nacionalizmus szításával – a tömegek forradalmi és szociális igényeinek leszerelésére, s egyben a monarchiától független, a tömegmozgalmaktól nem veszélyeztetett hatalmának biztosítására. Hazánkban azonban egyetlen erő sem volt a vezető rétegek körében, mely a mozgásban lendült politikai életet megközelítően is képes lett volna irányítani. Azt tapasztalhatjuk, hogy a vagyonos és vezető rétegek még a polgári Magyarország megteremtésében is tanácstalanul lavirozóak.

Ugyanakkor szembetűnő „a szenvedélyek viharos lángolása” a néptömegek körében, a proletáriátussal együtt fellépő osztályok és rétegek, parasztok és katonák tömegmozgalmi. S bármilyen erőfeszítés is történik annak érdekében, hogy a felszabadult tömegeket visszaszorítsák, a megalakuló népi szerveket hatalmi funkcióiktól megfossszák, Magyarországon egyre szélesebb mértékben a néptömegek veszik kezükbe a helyzet irányítását. Összességében azonban a magyarországi hatalmi viszonyokat ebben az időszakban még *egyrészt* a régi és az új, *másrészt* a lavirozó, konzervatív polgári és a népi forradalmi erők között erőgyensúly jellemzi.

Alapvetően ezeknek tulajdonítható, hogy amikor 1918. november 16-án kihirdetett „néphatározat” proklamálta a Köztársaságot, az nem lehetett más csak polgári köztársaság. A polgári köztársaság létrejöttének módja azonban, valamint a használatos elnevezések – népköztársaság, néptörvénye, népkormány stb. – és a mindezekhez kapcsolódó radikális ígéretek tükrözték a néptömegek jelenlétét, a helyzet felemás voltát is.

A Köztársaság létrejötte – bármilyen jelentőségű is hazánk történelmében – egyetlen alapvető kérdést sem oldott meg. Tükrözte, hogy a munkásosztály vezetésével – és ezt hangsúlyozni kell – a néptömegek megdöntötték a monarchiát, megteremtették a köztársaságot, kivívták az ország függetlenségét, azaz győzött a polgári demokratikus forradalom. A nép követelését azonban már csak a szocialista forradalom elégíthette ki. Ehhez pedig olyan politikai vezető erő kellett, amely képes a munkásosztály és a tömegek harcának vezetésére.

A történelmi helyzet parancsoló követelésére, a megfelelő történelmi időpontban – 1918. november 24-én – Lenin eszméit, a bolsevik párt példáját követve, „a magyar valóság szülötteként” létre is jött a proletáriátus legjobbait és a forradalmi erőket tömörítő önálló politikai párt, a Kommunisták Magyarországi Pártja, a nemzetközi kommunista mozgalom magyarországi harci osztaga. Ez a párt vezette győztes harcra a magyar néptömegeket az első proletárhatalom megteremtéséért.

A párt megalakulását követő hónapokban a harc kiéleződött. Egyik vonatkozásban a forradalmi tömegekkel szemben mind nyíltabb burzsoá-diktatúra érvényesült. 1919 februárjában nagyszabású kommunistaellenes provokáció zajlott le, és rendőri hajsza indult. Üldözték a szovjetbarát megnyilvánulásokat. Másrészt viszont a forradalmi folyamatot már nem lehetett feltartóztatni. A szervezett munkásság és a falusi szegénység bizalma mind nagyobb mértékben fordult a kommunista párt felé. A dolgozók mindtöbb gyár vezetését vették át. A falvakban a szegénység nagybirtokokat foglalt el. Vidéken sok városban és néhány megyében a munkástanács kezébe került a közigazgatási hatalom.

E vészterhes napokban, végül is – amikor a magyar burzsoázia, a polgári kormányzat teljesen csődött mondott –, a kommunista párt és a szociáldemokrata párt képviselői megállapodtak, hogy vállalják a felelősséget a nép sor-

sáért, a haza jövőjéért, s megteremtik a munkásosztály egységét, létrehozzák egységes pártját annak érdekében, hogy megalapozzák a proletáriátus hatalmát. S a munkásosztály egységes fellépésének eredményeként – négy hónappal a kommunista párt megalakulása után – eljött 1919. március 21-ének történelmi napja.

Győzött a proletárforradalom

Kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot

II.

A Magyar Tanácsköztársaság létrejötte váratlanul érte a nemzetközi burzsoáziát, és különösen megzavarta az imperializmus szovjetellenes terveit. Rövid, kétkulacsos magatartás után meg is kezdték a fiatal magyar néphatalom elleni aknamunkájukat, szervezkedésüket. Ösztönzésüknek és biztatásuknak tulajdonítható, hogy – megkezdve a fegyveres beavatkozást – 1919. április 16-án a román királyi hadsereg támadásba lendült a Magyar Tanácsköztársaság ellen, majd ezt követően április végén a Csehszlovák Köztársaság csapatai is csatlakoztak az ellenünk törő erőkhöz. A Magyar Tanácsköztársaság mindössze 133 napig állott fenn, s a rátörő külső erők következtében szinte megalakulásának első pillanatától fegyveres harc megvívására kényszerült.

A körülmények ezen alakulása különösen kiemelkedővé teszik a fiatal tanáshatalomnak az élet minden területén végzett tevékenységét és az ország, a néptömegek helyzetének javítása érdekében kifejtett gigászi erőfeszítéseit. Nincs lehetőségünk ezek számbavételére és elemzésére jelenleg. Ismertük és több esetben való taglalásuk most felmentést ad számunkra és lehetővé teszi, hogy katonai vonatkozásokra irányítsuk figyelmünket. A történelmi jelentőségű és ma is iránymutató eredmények és kezdeményezések sorából csupán a bennünket katonákat legközvetlenebbül érintő eseményeket, s azok tapasztalatait emelem ki, hiszen e napokra emlékezve számunkra, az MN tagjai számára – különösen becsesek azok az események, melyek a Tanácsköztársaság fegyveres harcával kapcsolatosak, melyek ma is jogos büszkeséget váltanak ki és egyben példát, kimeríthetetlen tapasztalatokat szolgáltatnak mindannyiunk számára.

A fiatal Tanácsköztársaság – felismerve a körülmények mulaszthatatlan követelményét – nagy figyelmet fordított védelmi erejének – a népi vörös hadsereg szervezetének – kiépítésére. Az 1919. március 21-ei napokban egyrészt rendeletet adott ki a Vörös Hadsereg létrehozására, másrészt több intézkedést fogantatosított annak megerősítésére, fegyelmének megszilárdítására. A román intervenció csapatainak támadásakor azonban a Tanácsköztársaság hadereje még jelentéktelen. Néhány forradalmi szellemű alakulatból, s zömében – még a polgári kormány által létrehozott – harcra alkalmatlan, kialakulatlan és fegyelmetlen, jelentős mértékben ellenforradalmi beállítottságú, a proletárdiktatúrával szemben álló ellenséges érzelmű tisztek által vezetett alakulatokból állott.

Ezek nem képezhették a fiatal proletárhatalom védelmének megbízható alapjait. A nép és a proletáriátus forradalmi vívmányai, a néphez hű, a proletáriátus ügye mellett elkötelezett, nemzeti függetlenségünk és határaink védelmére kész, forradalmi hadsereget igényelt.

Az ország egész területén – április elejétől, az imperialista intervenció kezdetétől – óriási erőfeszítés történt az új forradalmi hadsereg létrehozására, országszerte folyt a toborzás. A budapesti munkástanács úgy határozott, hogy a népbiztosok, a munkástanács, valamint az ösztönmunkásság felé a frontra küldi. Megjelent a párt, a kormányzótanács és a budapesti munkástanács kiáltvány: „Proletárok fegyverkeztek!”. Április 23-án a Forradalmi Kormányzótanács által tartott szemlén már nyolc gyári munkásezred vonult fel, az akkori Andrássy úton. Majd ezt követően – a májusi időszakig –, tehát néhány hét alatt, az újonnan felállított munkásezredekéből és az újjászervezett, jelentős részben tiszántúli szegényparaszt katonákból álló hadosztályokból, egy egészen új 100 000 főt meghaladó hadsereg jött létre. A hadsereg nagy részét igazi, forradalmi lelkesedés és olyan harci szellem hatotta át, amely a Monarchia hadseregében teljesen ismeretlen volt. Ezek az erők már nem az előzőekben jellemzett összetételűek, ezen erőkkel – mint egy korabeli beszámoló írta – „a felfegyverzett nép jelent meg hatalmának védelmére”.

A Tanácsköztársaság vezetői nagy erőfeszítést tettek a hadsereg új, forradalmi szellemű vezetőinek kialakítására is. Stromfeld Aurél a Keleti Hadsereg vezérkari főnöke, Szamuely Tibor a hadsereg mögöttes területén a rend és a fegyelem fenntartásával foglalkozik, Landler Jenő a III. hadtest parancsnoka és sorolhatnánk a névtelen és kiemelkedő katonai vezetők sorát, akik hűséggel, képességeik teljes latbavetésével dolgoztak a proletárhatalom védelméért. Az új, népi és forradalmi összetételű állományhoz fokozatosan alakult ki a forradalomhoz hű katonai vezetők köre is.

Különösen elismeréssel kell szólnunk arról – mely az újtípusú hadsereg megteremtésében talán a legdöntőbb volt –, hogy a párttagok és ifjúkommunisták tömegei mutattak példát az erős, ütőképes, Magyar Vörös Hadsereg megteremtésében. A forradalmi eszméket hirdető komiszárok százaai álltak a Vörös Hadsereg soraiban a harc élén. Tevékenységük következményeként a kialakuló újtípusú hadsereg állományát egyre inkább és egyre mélyebben a forradalmi eszme hatotta át, s tette képessé mérhetetlen nehézségek elviselésére, felbecsülhetetlen értékű hőstettek végrehajtására.

Ezek tették képessé – a rendkívüli rövid idő alatt létrehozott – Vörös Hadsereget dicsőséges fegyvertények, világelismerést kiváltó fegyveres harcok végrehajtására.

A Tanácsköztársaság a Vörös Hadsereg tömegeinek hősi helyállása ellenére is elbukott. Tudjuk, hogy voltak mérhetetlen belső nehézségeink; a hatalmi szervekben jelentős ellentétek is feszítően hatottak; s dolgozott a belső ellenforradalom is. Mindezek ellenére azonban Tanácsköztársaságunk bukását döntően a kedvezőtlen nemzetközi helyzet és a külső imperialista intervenció okozta, melyet népünk és első proletárhadseregünk hősi áldozatvállalása sem tudhatott ellensúlyozni. Népünk és hadseregünk mindenkor büszkén tekint – és joggal tekinthet is – nagy alkotására, néphadseregünk forradalmi elődjére, a Magyar Vörös Hadseregére.

III.

Az 1919-es Vörös Hadsereg – különösen pedig a Vörös Hadsereg hadtápszolgálatának – története még nincs kellő sokoldalúsággal feldolgozva. Hősi elődeinkre emlékezve azonban elengedhetetlen szólnunk – e kevés rendelkez-

zésünkre álló forrás munka alapján is – a Vörös Hadsereg hadtápszolgálatának néhány kérdéséről. Természetesnek kell tartanunk – különösen a rövid időszakra való tekintettel, de a sajátos helyzetet és a körülményeket is szem előtt tartva –, hogy véglegesség, kiforrottság minden vonatkozásban nem jellemezte a Vörös Hadsereget, s ennek következtében annak hadtápszolgálatát sem. Az eddigi kutatómunka is bizonyítja azonban, hogy e forradalmi időszak a csapatok ellátásának, a hadtápszolgálat egészének is új, az előzőektől eltérő rendszerét, módjait és formáit követelte, amire a tanácsköztársaság vezetői kellő figyelmet fordítottak.

A hadtápellátásra alapvetően meghatározó volt: *egyrészt*, hogy a csapatok ellátásának módjai és formái a kezdeti időszakban különösen – de a rövid időszak következtében véglegesen is – döntően nem tért el az osztrák–magyar monarchia hadseregében alkalmazott működési elvektől: *másrészt*: Magyarország háború utáni helyzetéből adódóan mind a készletképzés, mind a lőszer-, fegyverzet és a harcotechnika ellátása lényegileg a meglévő alapokra, készletekre, – és csak kevésbé a Tanácsköztársaság időszakában előállított eszközökre – épülhetett. A rendelkezésünkre álló adatok első feldolgozása alapján is megállapítható azonban, hogy a hadseregellátás (csapatellátás) nem ragaszkodott mereven az előzőleg – a K. u. K. hadseregben – kialakult formákhoz sem szervezetét, sem rendszerét tekintve, hanem több vonatkozásban újat, sajátosat alkotott, amely jelenleg is hasznosítható tapasztalatokkal szolgálhat.

A Vörös Hadsereg ellátását a hadtápszolgálatnak súlyos gazdasági helyzetben kellett biztosítania és összetevékenységet illetően időszakonként erősen korlátozott, szűk területen kellett megoldania. Az ország belső gazdasági helyzete leromlott. Ebből adódóan az ellátás lehetőségei kedvezőtlenebbek. A háború során az erőforrások kimerültek, s ugyanakkor a háborús igények rövid időszakra kiterjedően megnövekedve jelentkeztek. Objektív következmény, hogy ez a kényszerelemek számát erősen megnövelte, amit ugyancsak szem előtt kell tartanunk a szolgálat megítélese során.

E megemlékezés keretében – s mint ahogy előzőleg már említettem az eddigi kisszámú forrásmunka miatt is – nem vezethetett teljességre törekvés. Csupán néhány lényegesnek ítélt megjegyzést tennék – nem is a véglegesség igényével – a hadtápszervek tanácsköztársaságbeli működéséről. Ösztönözve talán ezzel is további tanulmányozásra, részletesebb kutatómunkára, elődeink tapasztalatainak, példájának alaposabb megismerésére.

A Vörös Hadsereg hadtápellátását tanulmányozva első megközelítésben is szembevetendő, hogy abban a *területi ellátási* elemek dominálnak, mind az ellátás rendszerét, mind az ellátás formáit illetően. Ez feltételezhetően abból is következett, hogy alapvetően és lényegileg hazai területen funkcionált. A Tanácsköztársaság vezetése messzemenően szem előtt tartotta a hadsereg alakulatainak elhelyezési körzeteit a területi ellátás kiépítése során. A területi ellátásra törekvést ösztönözte az is, hogy a csapatellátásban a vasúti szállítás szerepe megnövekedett, mivel a fogatolt ellátás lehetőségei szűkösek, az autópark jelentéktelen. A vasúton történő szállítási feladatokat a területi ellátáshoz szorosan kapcsolódva lehetett legcélszerűbben megoldani, szervezetét így volt leghelyesebb kialakítani.

A Vörös Hadsereg harcai során – objektíve is – jellemző volt a csapatok széles kiterjedésében való alkalmazása. A párt-, az állami és katonai vezetés látta, hogy ennek következtében a csapatok kizárólag központi és területi rend-

szere épülő ellátása nehézkes lett volna. A körülményeket szem előtt tartva bátran mertek szakítani a kialakult és általánosan jellemző gyakorlattal és gyorsan igazodni az új igényekhez, lehetőségekhez. Ennek több módját láthatjuk a harcok során. Egyik ilyen törekvésként értékelhető az, hogy a felső ellátó szervek és bázisok, valamint a fogyasztó szervek, csapatok között gyakori a közvetlen, áttétel mentes kapcsolat és ellátási gyakorlat. Másik ebből adódó következmény, hogy minden időszakban nagy jelentőségű és széles körben alkalmazott ellátási forma a helyi beszerzés. Különösen kis alegységek, rövid ideig tartó önálló alkalmazásának jellemző formája ez, s kiterjed az ellátás minden területére. Az élelmezés, lótáp, tüzelő, ruházati, járműbeszerzés és javítás, de még az egészségügyi ellátás is gyakran helyi lehetőségekre és beszerzésre épül. A saját terület e forma alkalmazásának lehetőségét növelte, mind a népkapcsolat szoros volta következtében, mind a katonai vezetés és a helyi direktóriumok közötti kapcsolat szilárdságának eredményeként.

A hadtápellátás áttekintése azt is egyértelműen tanúsítja, hogy a Vörös Hadsereg vezetése nagy felelősséggel alakította, formálta a csapatok hadtápszervezeteit – tehát a mozgó hadtápszerveket – és nagy jelentőséget tulajdonított azok hatékony működtetésének. A harc jellegéből adódóan tanulságos az a következetesség, amely a századok „önállóságát” igyekezett biztosítani az ellátás vonatkozásában. Jelentős szerepet játszik mindenkor a csapatjavítás. A fegyverzet javítás például csaknem kizárólagosan csapatjavításként történik.

Összességében tehát bátran megállapítható, hogy a Vörös Hadsereg hadtápellátásának rendszerében szerves egységet alkotnak; a) a területi ellátás rendszerét, a területi elhelyezést, a vasútra történő települést – mint alapvető formát – alkalmazó; b) és az ezt kiegészítő, a csapatok alkalmazását és igényeit szolgáló mozgó hadtápszervek kialakítására irányuló; c) és végezetül a szoros népkapcsolatra épülő helyszíni lehetőségek, beszerzések felhasználására irányuló törekvések. Annak ellenére, tehát, hogy nem nevezhetjük kialakultnak és véglegesnek a hadtápellátást, hogy több gátló tényező is sok szükségellel terheli a harc egész időszakában, kijelenthetjük, hogy a Vörös Hadsereg hadtápellátása és szolgálata eredményesen funkcionált, kiállta a gyakorlat próbáját és nehéz körülmények között biztosította a Vörös Hadsereg ellátását a harc minden időszakában.

IV.

A Magyar Tanácsköztársaság története nem volt könnyű időszaki történelműnek. Hősi erőfeszítése és dicső tettei azonban mind a nemzetközi munkásmozgalom, mind a haladó katonai hagyományok terén olyan kiemelkedő és példát szolgáló, melyre népünk minden fia, minden haladás mellett elkötelezett tisztességes ember jogos büszkeséggel tekinthet. A nemzetközi reakció és a Horthy-fasizmus minden mocskolódása ellenére kijelentjük a Magyar Tanácsköztársaság a miénk: népünk forradalmi harcának történetében dicső lapokat szolgáltatott; büszkén és mélyszéges tisztelettel emlékezünk mindazokra akik hűséggel szolgálták az első magyar proletárforradalom szent ügyét.